

Protokoll for elektronisk saksbehandling i sak 5/23

Fellesuttalelse:

Forutsigbarhet i pårørendetilbudet er livsviktig for brukerne

Vest-Finnmark Rådet ble oppmerksom på at endringer i kriteriene for «Driftstilskudd til bruker- og pårørendeorganisasjoner innen psykisk helse-, rus- og voldsfeltet» fikk alvorlige konsekvenser for finansieringen av eksisterende lavterskeltilbud rettet mot ulike pårørendegrupper i hele landet. Rådet tok derfor initiativet til en fellesuttalelse sammen med andre regionråd i Nord-Norge, rettet mot Helse- og omsorgsdepartementet v/statsråd Ingvild Kjerkol og Helsedirektoratet.

Medlemskommunene i Vest-Finnmark Rådet mottok e-post med forslag til fellesuttalelse den 14. april 2023, med frist for avstemming 18. april 2023. Ved fristens utløp hadde ordførerne i alle 7 medlemskommuner avgitt sin stemme.

Vest-Finnmark Rådet har den 18. april 2023, i sak 5/23, vedtatt følgende enstemmige uttalelse i sakens anledning:

Medlemskommunene i Vest-Finnmark Rådet, Midt-Tromsrådet, Tromsøregionen IPR, Vesterålen Regionråd, Indre Helgeland Regionråd og Helgelandsrådet, som jobber til det beste for ca. 273.000 innbyggere i Nord-Norge, ser med bekymring på de konsekvenser som endringen i kriteriene for «Driftstilskudd til bruker- og pårørendeorganisasjoner innen psykisk helse-, rus- og voldsfeltet» får for eksisterende lavterskeltilbud rettet mot ulike pårørendegrupper i hele landet.

Endringene i tilskuddsordningen (som utlyses av Helsedirektoratet) har som mål å bidra til å integrere bruker- og/eller pårørendemedvirkning i helse- og omsorgstjenestens utvikling og kvalitetsforbedring av tjenestetilbud innen psykisk helse-, rusmiddel-, og voldsfeltet.

Dessverre ser vi at realiteten, som en følge av måten endringene blir gjennomført på, blir at en stor del av de pårørende som i dag benytter seg av eksisterende lavterskeltilbud blir stående uten tilbud i løpet av kort tid. Dette som følge av at disse reduseres eller avvikles som et resultat av at de over natten mister en stor del av finansieringsgrunnlaget når de ikke lengre tilfredsstiller tildelingskriteriene for tilskuddet.

Et eksempel på de lavterskeltilbudene som nå står i fare er tjenestene i regi Norske Kvinners Sanitetsforening (N.K.S.), som drifter en rekke Veiledningssentre for pårørende. Dette er et tilbud for pårørende av rusmiddelavhengige og/eller psykisk syke; barn og unge (som man har et særskilt fokus på), voksne, par og familier. Det er 18 ansatte med høy kompetanse i Alta, Bodø, Stjørdal, Sandnes, Haugesund, Skien og Oslo. Tilbudet ble etablert i 1974, og tjenestene er i kontinuerlig utvikling basert på lang erfaringskompetanse, relevant FoU og god samhandling med utgangspunkt i de pårørendes uttalte behov.

I 2022 hadde N.K.S. Veiledningssentre for pårørende nær 10 000 pårørendesamtaler. Dette tilbys som gruppesamtaler, i barne- og ungdomsgrupper, som foreldreveiledning og individuelle samtaler. Fysiske samtaler fant sted i over 15 kommuner, i tillegg til at de dekker større områder via telefon- og videosamtaler. Dette er et gratis lavterskeltilbud for alle uten henvisning, ventetid og det føres ikke journal. De tilbyr også undervisning, mestringskurs og foredrag.

Støtten fra Helsedirektoratet har utgjort 50% av grunnfinansieringene for N.K.S. Veiledningssentre for pårørende (ca. 15 millioner kroner) de siste 12 årene, og konsekvensen er alvorlige kutt og en kraftig rasering av tilbudet til de pårørende. Da de ikke lengre tilfredsstilte de nye kriteriene i den opprinnelige tilskuddsordningen, fikk de beskjed om å søke på en ny ordning med «Tilskudd til rådgivnings-, støtte- og veiledningstjenester innen psykisk helse, rus og vold». Dette var en rask prosess med lite informasjon underveis, og N.K.S. fikk avslag også fra den nye ordningen siden de heller ikke oppfylte kriteriene her. Og N.K.S. Veiledningssentre for pårørende er dessverre ikke alene om å ha mistet det finansielle grunnlaget for videre drift, andre eksempler er Pårørendesenteret i Stavanger, Mental Helse og flere andre frivillige og ideelle organisasjoner.

Rus og psykiske utfordringer rammer alle, i alle samfunnslag. Lavterskeltilbudene beskrevet ovenfor ble opprettet for å møte et udekket behov hos pårørende i en vanskelig situasjon, og der stadig flere trenger hjelp. Blant de mest sårbare pårørende er barn og unge som pårørende til foreldre med rus og psykisk helseutfordringer. Det er rundt 1,2 millioner barn i Norge, ifølge Statistisk sentralbyrå. Av disse lever 410000 med at en eller begge foreldrene har psykiske lidelser eller rusproblemer.

Mange pårørende bærer store belastninger og har høyere risiko for selv å bli syke. Mange har utfordringer med økonomi, egen helse og psykososial fungering. Barn kan oppleve traumer eller omsorgssvikt som får følger senere i livet dersom de ikke får nødvendig støtte. Forskning viser at barn som vokser opp med psykisk syke, somatisk syke eller rusmiddelavhengige foreldre opplever et spekter av bekymringer og har høyere risiko for å utvikle psykiske, sosiale og atferdsmessige problemer enn andre barn. De eksisterende lavterskeltilbudene spiller derfor en stor rolle i forebyggende arbeid; dette er viktig for de det gjelder, men også samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Det er vurdert at pårørende utfører til sammen like mange årsverk som den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Det er et helt avgjørende og kritisk nødvendig tilskudd til kvalitet og sikkerhet i den totale omsorgen. Hver krone som puttes inn på dette laveste nivået, utgjør mange kroner spart i den andre enden. For om pårørende ikke ivaretar de oppgavene, må et profesjonelt helsevesen gjøre langt mer – til en langt høyere kostnad.

Vi ser at regjeringen mener tilskudd må brukes målrettet for å nå deres politiske mål om rettferdig fordeling og sosial utjevning, og at dette er bakgrunnen for at man har endret kriteriene i den opprinnelige tilskuddsordningen og at man går bort fra øremerkede midler til en søknadsbasert ordning.

Utfordringen med dette grepet er at organisasjonene går fra å som oftest få vite allerede på høsten hva neste års budsjett er, til å ikke vite noe som helst før etter behandling av søknad, og svaret kommer ikke før i mars eller april i det angjeldende driftsåret. Dette er svært krevende for organisasjonene som drifter lavterskeltilbudene, og går utover de pårørende fordi organisasjonene er avhengig av forutsigbare økonomiske rammer for å kunne bygge opp gode tilbud, kunnskap og kompetanse.

Vi stiller derfor spørsmål om «mer rettferdig fordeling» skal bety at alle skal få det like uforutsigbart og vanskelig? Prosjektmidler er fint for å prøve ut nye tiltak, men gode prosjekter med gode resultater, må videreføres under trygge økonomiske rammer. Ellers er også prosjektmidlene bortkastet, da man ikke klarer å videreføre gode tilbud gjennom varig drift når prosjektperioden er over.

På vegne av de nordnorske medlemskommunene i Vest-Finnmark Rådet, Tromsøregionen IPR, Midt-Tromsrådet, Vesterålen Regionråd, Indre Helgeland Regionråd og Helgelandsrådet, ber vi om at helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol, i samarbeid med Helsedirektoratet, som et minimum får på plass en overgangsordning som sikrer at vi unngår en rasing av de eksisterende pårørendetilbudene i hele landet.

Vi ber om at følgende grep vurderes i denne situasjonen:

1. Det bevilges flere midler omgående, for eksempel gjennom denne vårens behandling av revidert nasjonalbudsjett, som sikrer de eksisterende lavterskeltilbudene.
2. Det som et minimum sikres en overgangsordning, slik at det totale tilbuds nivået til de pårørende ikke reduseres i perioden der nye tilbud er tenkt bygget opp.
3. Det gjøres en revurdering av konsekvensene for langsiktig drift av lavterskeltilbudene ved å opprettholde de nye tildelingskriteriene for «Driftstilskudd til bruker- og pårørendeorganisasjoner innen psykisk helse-, rus- og voldsfeltet».
4. Tilskuddene økes i de kommende års statsbudsjetter, slik at finansieringsmulighetene for lavterskeltilbudene ikke faller bort.

Regjeringen ønsker økt satsing på de pårørende som viktige ressurspersoner – da må vi ikke sage over greinen vi sitter på. Vi mener helt bestemt at regjeringens prioriteringer medfører konsekvenser som er i strid med intensjonene som er nedfelt i Hurdalsplattformen, den uttalte satsningen på psykisk helse og rus, fokus på pårørende i rapporten til Kvinnehelseutvalget og uttalt satsning på ideelle aktører.

Den nasjonale Pårørendestrategien «Vi – de pårørende» og Helsedirektoratets «Pårørendeveileder» har også klare føringer for hva som er viktig for å ivareta godt pårørendearbeid, og da synes dette grepet å være en feilslått strategi. Det var vel aldri meningen at norsk pårørendepolitikk skulle lage en tilskuddsordning som førte til nedleggelse av lavterskeltilbud som skulle være med på å bidra til å nå målene i «Handlingsplan for pårørende 2021–2025» som regjeringen selv var med på å vedta?

Det er ikke for sent å finne frem til gode løsninger for en videreføring av de eksisterende lavterskeltilbudene. På vegne av de nordnorske kommunene uttrykker vi bekymring for konsekvensene for pårørende med behov for bistand og støtte, som nå kan bli stående uten et tilbud. Dette er alvorlig, både for de pårørende og med tanke på at kompetanse bygget opp over mange år kan forvitne og bli borte.

Det at 42 av 80 nordnorske kommuner fra, Bindal i sør til Nordkapp i nord (og som gjennom sitt samarbeid i de 6 regionrådene/IPRene representerer ca. 55 % av innbyggerne i Nord-Norge), står bak en felles anmodning i denne saken, må oppfattes som et klart og tydelig politisk signal til helse- og omsorgsministeren og Helsedirektoratet.